

A SZOVJET HADSEREG KIEMELKEDŐ HADMŰVELETEI A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚBAN¹

I. Sz. Korotkov ezredes, a hadtudományok kandidátusa

Az 1941—1945-ös években lezajlott Nagy Honvédő Háború folyamán a Szovjet Hadsereg, mely a világ összes hadseregei közül a legszilárdabb és legmegbízhatóbb hátországra támaszkodott és a győzelem sztálini tudományával volt felvértezve, világtörténelmi győzelmet aratott és teljesen szétverte a hitleri Németország és az imperialista Japán hadseregeit. Ez a győzelem volt a második világháború főeredménye.

Sztálin elvtárs 1945. május 1-én kiadott parancsában a Szovjet Hadsereg Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelmeiről a következőket olvashatjuk:

„Azok a ragyogó győzelmek, amelyeket a szovjet csapatok a Nagy-Honvédő Háborúban arattak, megmutatták a Vörös Hadsereg óriási erejét és nagyszerű hadi művészetét. Hazánk a háború alatt kitűnően képzett hadseregre tett szert, amely meg tudja védeni népünk nagy, szocialista vívmányait és biztosítani tudja a Szovjetunió állami érdekeit.“²

A Szovjet Hadsereg a Nagy Honvédő Háborúban új élő erőket gyűjtött, kiegészítést nyert emberben és haditechnikában és magabiztosan haladt előre a szovjet hadművészet további fejlődésének útján.

A Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelmünk — a szovjet társadalmi rendnek, a szovjet államformának, a Szovjet Fegyveres Erőknek, a bolsevik párt bölcs politikájának győzelme.

A népgazdaság iparosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása sztálini politikájának sikerei, melyeket azzal tetőztünk be, hogy országunkban felépítettük a szocialista társadalmat, megadták a Hazánk védelméhez és függetlenségéhez szükséges összes anyagi és erkölcsi-politikai feltételeket. Hála a bolsevik párt, a szovjet kormány és maga Sztálin elvtárs állandó gondoskodásának, szocialista Hazánk gazdasági és katonai hatalma megerősítéséről; a Szovjet Hadsereg a világ leghatalmasabb hadseregévé vált, amely gazdagon el van látva a legújabb haditechnikával és

¹ A moszkvai Sztálin Autóművek kultúrpalotájában tartott nyilvános előadás sztenogramma. „Pravda“ kiadás, Moszkva, 1948.

² Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról, Szikra, Bp. 1949. 182. o.

amely nemcsak az ellenség csapásait képes visszaverni, hanem képes azt saját területén is megverni.

Mind a Nagy Honvédő Háborút megelőző időszakban, mind a háború folyamán a bolsevik párt és maga Sztálin elvtárs foglalkozott a Szovjet Hadsereg kiképzésével és hadművészetének tökéletesítésével.

A Szovjet Fegyveres Erők megteremtésével egyidőben jött létre a szovjet hadtudomány is. Megalapozója és megteremtője Sztálin elvtárs volt. „...A szovjet hadtudomány, — mondta Bulganyin elvtárs, — magába szívta mindazt a legjobbat, amit a hadművészet a multban nyújtott és a marxista-leninista tanok alapján megállapította a hadügy fejlődésének útját korszerű feltételek mellett.”³

A Nagy Honvédő Háború idején a szovjet hadtudomány hatásossága — a legélenjáróbb hadtudományé, mely megfelel haladó társadalmi rendszerünknek, — egész erejével megnyilvánult.

A szovjet hadtudomány, mely szoros kapcsolatban áll az összes tudományokkal, szocialista társadalmi rendszerünkötől elválaszthatatlan. Nem korlátozódik csak a hadművészet kérdéseinek, vagyis a hadvezetés módjainak tanulmányozására, hanem felöleli az állam gazdasági és erkölcsi lehetőségeinek egész kérdés-komplexumát. Társadalmi rendszerünk lényegéből eredő gazdasági és erkölcsi tényezők olyan erővel ruházzák fel a szovjet hadtudományt, mely a burzsoá hadtudomány feletti óriási fölényét eredményezi.

„Németország katonai vezetői, s általában a burzsoá katonai vezetők legnagyobb hibája abban áll, — mondotta N. A. Bulganyin, a Szovjetunió marsallja, a Szovjetunió Fegyveres Erőinek minisztere, — hogy szertelenül eltúlozzák a haditervek jelentőségét. E terveket a gazdasági és erkölcsi lehetőségektől *elszakítva* nézik s a legjobb esetben is csak az ország *had*i potenciáljának számbavételére szorítkoznak, pedig az ország *gazdasági* és *erkölcsi* potenciálját kellene tekintetbe venniök.”⁴

A hadművészet a hadtudomány alkotórésze. Magában foglalja a harcászatot, a hadműveleti művészetet és a hadászatot, vagyis olyan kérdések tanulmányozásával foglalkozik, melyek a hadműveletek és a háborúnak egészbenvéve való vezetésének módjaira vonatkoznak.

A Nagy Honvédő Háború egész lefolyása megmutatta a szovjet hadművészet fölényét a német hadművészet felett. A Szovjet Fegyveres Erők a harc nehéz, de amellott dicső útját járták. Harcolniok kellett magukra hagyatva, szövetségeseik segítsége nélkül, — mivel azok tudatosan késleltették a második front létrehozását Európában — egy ravasz és nagyon tapasztalt ellenséggel szemben, akit Sztálin elvtárs a következőképpen jellemezett: „El kell ismerni, hogy a mostani háborúban a hitleri Németország és fasiszta hadserege jóval erősebb, alattomosabb és tapasz-

³ N. A. Bulganyin: A Szovjet Fegyveres Erők harminc éve, Goszpolitizdat, 1948. 11. o. (oroszul.)

⁴ Ugyanott. 13. o. Vö. Belov, P. A.: A korszerű háború gazdasági kérdései, Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége kiad. Bp. 1952. 21. o.

taltabb ellenfélnek bizonyult mint Németország és hadserege valamennyi eddigi háborúban⁵.

Ilyen ellenséggel vívott elkeseredett csatákban teljes mértékben kibontakozott a Szovjet Hadsereg hadművészete, melynek tisztjei és tábornokai a harcászati, hadműveleti és hadászati alkotóképességnek kiváló példáit mutatták.

A szovjet szocialista rendszer, mely korlátlan lehetőségeket nyújtott nemzetünk összes erkölcsi, anyagi és fizikai erőinek harmonikus fejlődésére, új korszakot nyitott a hadművészet történetében — a sztálini hadművészet korszakát. A világon sem a múltban, sem a jelenben nem volt és nincs még egy állam, még egy hadsereg, amely olyan feltételeket teremthet a harcászati, hadműveleti és hadászati alkotások fejlesztésére, mint amilyen feltételekkel a Szovjetunió rendelkezik. A Nagy Honvédő Háború a Szovjet Fegyveres Erők fejlődését még magasabbra emelte. A Honvédő Háború idején Sztálin elvtárs a felelős katonai állásokba olyan új, kiváló vezetőket nevelt fel és nevezett ki, akik a csapatok vezetésének művészetét tökéletesen uralták.

A zseniális sztálini katonai vezetésnek jellegzetessége a legmélyrehatóbb realizmus. A sztálini hadvezetés a háború minden fázisában elsősorban a háború összes tényezőinek együttes mérlegeléséből indult ki, meghatározta azok egymásra gyakorolt befolyását és megállapította minden tényező helyét és jelentőségét. Számításba vette mind az előnyös, mind a hátrányos tényezők teljes összességét, az összes saját erőket és lehetőségeket és ugyanígy az ellenség összes erőit és lehetőségeit is. A szovjet stratégia alapja a háborúra és hadseregre vonatkozó marx-lenini tanítás. A szovjet stratégiától idegen a sablon. Nem mechanikusan, hanem alkotóan fog hozzá a háború összes feladatainak eldöntéséhez, mialatt Sztálin elvtársnak jóval a Nagy Honvédő Háború előtt megfogalmazott elvét követi: „A hadviselés módjai, a háború formái nem mindig egyformák. A fejlődés feltételeitől, elsősorban a termelés fejlődésétől függően változnak. Dzsingisz kán idejében másképp viseltek háborút, mint III. Napoleon idejében, s a XX. században megint más a hadviselés módja, mint a XIX. században.

A mai viszonyok között a hadviselés művészete abban áll, hogy elsjátítjuk a háború valamennyi formáját és a tudomány e téren elért valamennyi vívmányát s azokat észszerűen felhasználjuk, ügyesen kombináljuk, illetve a helyzetnek megfelelően az egyik vagy a másik formát a kellő időben alkalmazzuk.“⁶

A szovjet hadvezetés, mely a háború sorsát eldöntő, állandóan ható tényezők sztálini tételéből indult ki, a harcnak mindig azt a formáját választotta ki, mely a kialakult helyzetnek megfelelt.

Igy a Nagy Honvédő Háború kezdeti időszakában a szovjet parancsnokság a csapatoknak nem nagyméretű támadásra vonatkozó fel-

⁵ Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról, 150. o.

⁶ Sztálin Művei 5. kötet, Szikra 1951. 182. o.

adatokat tűzött ki, hanem a helyzetből és a reális erőviszonyból kiindulva — ideiglenesen mindent a stratégiai védelemnek rendelt alá. Ez azzal magyarázható, hogy a háború adott időszakában az ellenség előnyök sorozatával rendelkezett, melyek olyanféle tényezőkből adódtak, mint a váratlan, hirtéleg támadás, számbeli fölény harcokban és repülőőkben, valamint a haderő teljesen befejezett mozgósítása. A szovjet csapatok védelmi hadműveletei azonban aktív jelleget viseltek. Technikai vonatkozásban védelmünk mélyen lépcsőzött és harcokcsitámadás ellen biztosított volt, annak az elképzelésnek beiktatásával, hogy az ellenségre hatalmas ellencsapásokat mérjünk és azt követően ellentámadásba menjünk át. A stratégiai védelem főfeladata abban állt, hogy csapataink főerőit megóvjuk, az ellenség élő erejét és haditechnikáját felőröljük és megteremtsük a támadásra a feltételeket.

1941 november—decemberében a Szovjet Fegyveres Erők a Legfelsőbb Főparancsnok, Sztálin elvtárs parancsára védelemből ellentámadásba mentek át, mely azután eddig még nem látott grandiozitású, általános stratégiai támadássá fejlődött. A szovjet csapatok támadási hadműveleteinek sorozatos jellege volt, vagyis csaták sorozatából álltak, melyeket idejében megszerveztek és melyek egymással az általános megszabott célnak megfelelően kapcsolatban állottak. Ezen hadműveletek egy tervből indultak ki és egy stratégiai elképzelés logikus fejleményei voltak. A hadműveleteket olyképpen tervezték és szervezték meg, hogy minden hadművelet átmenetet képezett a következőkre, — az utóbbira való közvetlen áttérés mellett — úgyhogy a hadműveletek egybekapcsolása annak a főcélnak az elérését eredményezze, melyet az adott hadjáratban, az adott időszakban vagy háborúban egészbenvéve kitűztek.

A Szovjet Hadsereg támadó hadműveleteit a Nagy Honvédő Háború idején nagykiterjedésű mozdulatokkal hajtották végre, azokban óriási embertömegek vettek részt és a csapatok a korszerű haditechnika minden vívmányával el voltak látva.

A Szovjet Fegyveres Erők legfontosabb hadműveleteit rendszerint frontsoportokkal hajtottuk végre és közvetlenül a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása tervezte és vezette. Ilyenek voltak a moszkvai, a sztálingrádi, a kurszki, a korszuny-sevcsenki, a belorussz, a jassyi-kisinyevi, a budapesti, a keletporoszországi, a berlini és sok más hadművelet, melyek óriási területen bontakoztak ki. 1943-ban a szovjet csapatok támadásukat Vityebszktől a Taman-félszigetig terjedő arcvonalon hajtották végre. 1944-ben, amikor a Szovjet Hadsereg a németekre a tíz megsemmisítő sztálini csapatát mérte, a hadműveletek a Farents-tengertől a Fekete-tengerig fejlődtek ki, a befejező 1945-ös évben pedig végrehajtották a döntő stratégiai támadást az arcvonal egész hosszában és Berlinben fejezték be. E nagy csaták sorozatának eredménye a háború egész időszakát betetőzte.

A frontcsoportok hadműveleteiben az együttműködés megszervezése kizárólag a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának volt a feladata s azt a frontoknak előzetesen kitűzött feladatokkal és a főhadiszállásról a hadszíntérré kiküldött képviselők által valósították meg, kik a helyszínen hozták összhangba a frontok működését. A Főhadiszállás képviselőinek kiküldése, a frontok működésének koordinálása céljából, természetesen nem zárta ki, hogy a hadműveleteket a Főhadiszállás irányítsa. A vezetés egységes volt és a Főhadiszállás közvetlen, valamint képviselői által gyakorolt vezetésének összeegyeztetése révén lett végrehajtva.

Az elmúlt háborúkban frontcsoportok hadműveletei és azok központosított vezetése nem létezett. Ilyenfajta hadműveletek megvalósítása és azok vezetése egy központból a kapitalista országok hadseregeinél megoldhatatlan feladatnak látszott. A háborúk története sok ilyen példával szolgál.

1914-ben a német hadseregek jobbszárnyának Páris és a Marne felé való támadásánál a német főhadiszállás igyekezett ezeket a hadseregeket központilag vezetni, de abból nem lett semmi. A hadseregek vezetése nemsokára felborult és a marnai csata teljes kifejlődésénél kénytelenek voltak a frontra a Fővezérség egy „képviselőjét” — Hentsch alezredest — kiküldeni.

Vagy egy másik példa. 1916 márciusában a cári Fővezérség általános támadást szervezett az osztrákok ellen. De a támadást valóban csak egyedül a Délnyugati Front hajtotta végre, Brusszilov tábornok parancsnoksága alatt, mialatt a Nyugati és az Északnyugati Front teljesen passzív maradt.

A második világháborúban, 1944—1945-ben Nyugat-Európában, az amerikaiak, angolok, franciák hadműveletei idején, azok hadseregei a valóságban mind önállóan működtek, Eisenhower amerikai tábornok pedig, akit csak névleg számítottak a szövetséges hadseregek főparancsnokának, nem irányította a hadműveleteket.

Csak az új, sztálini stratégia valósította meg először a háborúk és a hadművészet történetében a frontcsoportok hadműveleteinek vezetését. A Nagy Honvédő Háborúban a Szovjet Hadsereg nagyszámú frontjait, melyeket a hadműveleti-stratégiai elképzelés közössége egyesített, egy elme, egyetlen akarat irányította: a nagy hadvezéré, a Szovjetunió Generalisszimuszáé, Sztálin elvtársé. Sztálin elvtárs maradéktalanul megoldotta a frontok és frontcsoportok Főhadiszállásról történő központi vezetésének problémáját.

És valóban, semmiben sem lehet a multnak egyetlenegy csatáját sem azokkal a hadműveletekkel összehasonlítani, melyeket a Szovjet Hadsereg a Nagy Honvédő Háborúban megvalósított, sem azokkal a győzelmekkel, melyeket azokban a csatákban aratott.

Az austerlitz-i csatában — az 1805-i hadjárat főcsatájában — Napoleon francia császár csak egy, néhány tízezer emberből álló hadsereget

irányított. A Borodinó melletti csatában 1812-ben, mely akkor nagyszabású csatának számított, mindkét fél részéről körülbelül 250.000 ember vett részt. Az egész csata csak néhány négyzetkilométerre kiterjedő területen zajlott le.

De még az 1914—1918-as első világháború csatáit sem lehet összehasonlítani a szovjet csapatok Nagy Honvédő Háborúban végrehajtott hadműveleteivel. Az első világháború egyik legnagyobb hadművelete — a Brusszilov-féle áttörés — körülbelül egy 375 kilométer kiterjedésű arcvonalon zajlott le, mialatt a többi frontok hadseregei passzívák maradtak. A harcok a Marne mentén 1914 augusztus—szeptemberében, melyeket utólag „marnei csatának“ neveztek el, a Páris és Verdun erőd közötti ívben zajlottak le, egy 200 kilométernél valamivel hosszabb szakaszon, mialatt aktív műveleteket valóban csak egy 100 kilométernél rövidebb arcvonalon hajtottak végre. A csapás ereje emellett csekély volt. A marnei csatában a harc főeredménye az volt, hogy a németek a Marnetól az Aisne-folyóhoz vonultak vissza, s közben egyetlen hadseregüket sem veszítették el. Az első világháborúban a hadviselő államok egyetlenegy fővezérsége sem tudta megoldani a hadseregek és frontok központi vezetésének feladatát.

Egészen más képet látunk a Nagy Honvédő Háború idején. A Szovjet Hadsereg kimagasló hadműveletei egy sorának áttekintése megmutatja, milyen erőteljessé váltak a Szovjet Fegyveres Erők.

A szovjet hadművészetnek a Nagy Honvédő Háborúban elért sikereit jellemezve, a Szovjetunió marsallja, a Szovjetunió Fegyveres Erőinek minisztere, Bulganyin elvtárs mondotta:

„Ami a szovjet hadművészetet illeti, mint ismeretes, a szovjet Főparancsnokság stratégiája a Nagy Honvédő Háborúban hallatlan nagyszabású hadműveletekben, rendkívüli céltudatosságban, a tervezett hadműveletek gondos és mindenoldalú biztosításában domborodott ki, valamint azon képességben, hogy megtalálják a harcnak új formáit és módszereit, melyek az elképzelt céloknak és az adódó helyzetnek a lehető legjobban megfelelnek és az ellenség számára váratlanok legyenek.

A Nagy Honvédő Háború története a sztálini stratégiának és hadműveleti művészetnek kiváló példáit ismeri, amikor a helyzettől függően az ellenséges front áttörését célzó hadműveleteket néhány irányban egyszerre hajtották végre, vagy amikor — más esetekben — az ellenséges front egy irányban való áttörése után a csapás, vagy a csapások egész sora más irányokban következett.“⁷

A Moszkváért 1941—42-ben vívott nagy csata volt a Szovjet Hadsereg első nagyszabású támadó hadművelete, mely nagy stratégiai eredményekhez vezetett.

⁷ Bulganyin, i. m. 13. o.

A háború első hónapjaiban a Vörös Hadsereg a német-fasiszta támadás váratlansága és hirtelensége folytán kénytelen volt visszavonulni, mialatt ideiglenesen feladta területeinek egy részét. De visszavonulása alatt kimerítette az ellenség erejét, kegyetlen csapásokat mért rá. „A Vörös Hadsereget a háború folyamán új életerő járta át, emberállománya és haditechnikája kiegészült, új tartalék hadosztályok siettek segítségére. És eljött az idő, amikor a Vörös Hadsereg számára lehetővé vált, hogy az óriási arcvonal főszakaszain támadásba menjen át. A Vörös Hadsereg rövid időn belül egyik csapást a másik után mérte a német fasiszta haderőkre a Don menti Rosztov és Tyihvin alatt, a Krimben és Moszkva alatt. A Moszkva alatti német fasiszta haderőket, amelyek bekerítéssel fenyegették a szovjet fővárost, elkeseredett harcokban szétzúzta. A Vörös Hadsereg visszavetette az ellenséget Moszkvától és továbbszorítja nyugat felé...

A németeknek most már nincs meg az a katonai előnyük, amellyel hitszegő és váratlan támadásuk következtében a háború első napjaiban rendelkeztek. A német fasiszta haderők a hirtelen rajtaütés és váratlanság tényezőjében rejlő tartalékukat már teljesen elhasználták. Ezzel megszűnt a hadviselés feltételeinek az az egyenlőtlensége, amelyet a német fasiszta támadás váratlansága idézett elő.“⁸

Ezeket a szavakat Sztálin elvtárs 1942 februárjában írta, amikor a németek a Moszkva alatt vívott nagy csata eredményeként a második világháború folyamán elszenvedték első vereségüket, mely örökre szétépte a hitleristák által költött legendát a német hadsereg legyőzhetetlenségéről.

A Szovjet Hadsereg által a németekre Moszkva alatt mért csapás méretei abból is láthatók, hogy az egy, körülbelül 120 ezer négyzetkilométerre kiterjedő területen zajlott le, mialatt a harcokban mindkét oldalról közel egymillió ember vett részt. A Szovjet Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása ebben a csatában — mint ahogy az összes következő hadműveletekben is — nemcsak tervezte a hadműveleteket, hanem közvetlenül irányította is. A csata eredményeként a németeket visszavetették Moszkvától 400 kilométerre, mialatt elesett és megfagyott katonákban és tisztekben több mint 300 ezer embert veszítettek, valamint óriási mennyiségű hadfelszerelést, melyet vagy csapataink semmisítettek meg, vagy maguk a németek dobtak el. A moszkvai csatában a Szovjet Hadsereg parancsnoksága, stratégiai tartalékokat összpontosítva, egyszerre több hatalmas csapást mért az ellenség átkaroló szárnycsoportjai ellen és rövid időn belül nagy eredményeket ért el.

A szovjet hadvezetés ebben a csatában sikeresen alkalmazta a támadás olyan fajtáját, mint amilyen az ellentámadás, melyet Sztálin elvtárs „...a támadás nagyon érdekes fajtájának“ nevezett. Ennek

⁸ Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról, 39. o.

lényege abban állt, hogy csapataink a háború kezdeti időszaka aktív védelmének idején és a közvetlenül Moszkva alatt lezajlott védelmi ütközet idején az ellenséget kifárasztották és elvéreztették, ideiglenes előnyeitől megfosztották, mialatt maguk kiegészítették erőiket, utána pedig hatalmas ellencsapásokat mértek rá Moszkvától északra és délre, melyek ezt követően döntő ellentámadássá fejlődtek ki. Ez az ellentámadás kiterjedt a szovjet-német front jelentékeny részére. A szovjet csapatok támadó hadműveletei Rosztov és Jelec alatt, Kalinin és Tyihvin alatt a Szovjet Hadsereg 1941. évi stratégiai ellentámadásának összefüggő láncszemei voltak. A moszkvai hadművelet tapasztalatai alapul szolgáltak a tüzérség és a repülők új harci alkalmazásához, mely a tüzérségi és a repülő-támadásban jutott kifejezésre.

A Moszkva alatti nagy csata óriási jelentősége a második világ-háború folyamán mutatkozott meg. Elkeseredett harcokban ragadta ki a Szovjet Hadsereg a németek kezéből a stratégiai kezdeményezést és arra kényszerítette őket, hogy a jövőben a támadó fél szerepét a védekezőjével cseréljék fel. Az egész világ előtt világossá vált, hogy a Szovjetunió nemcsak védekezésre mutatkozott alkalmasnak, hanem arra is, hogy az ellenségre olyan csapásokat mérjen, melyek a háború egész menetét döntően megváltoztatták a mi javunkra.

Az európai második front hiánya azonban, melynek megteremtését Anglia és az USA reakciós körei tudatosan késleltették, lehetővé tette a németeknek, hogy új erőket gyűjthessenek, azokat a szovjet-német arcvonalra dobhassák és a Volga, valamint a Kaukázus felé előretorhessenek. De már 1942 júliusától kezdve megindult a Szovjet Hadsereg nagy aktív védelmi, utána pedig támadó hadműveleteinek sorozata, mely 1943 februárjában záródott le és a híres sztálingrádi csatától kapta összefoglaló nevét. Ez a csata, mint ismeretes, kezdetben az ellenség nagy fölénye által jellemzett feltételek mellett folyt, amennyiben a németek számára a második front hiánya megadta a lehetőséget arra, hogy összes szabad tartalékaikat ellenünk fordíthassák és — azokat egy irányban, a délnyugati irányban tömörítve — ott nagy erőfölényt alkossanak és jelentős harcászati sikereket érjenek el. De a továbbiakban az erőviszonyok a szovjet-német fronton — beleszámítva ezt az irányt is — élesen megváltoztak. „A dolog úgy áll, — írja Sztálin elvtárs 1943 február 23-i, 95. számú parancsában — hogy a fasiszta Németország egyre inkább kimerül és gyengül, míg a Szovjetunió egyre inkább felvonultatja tartalékait és egyre erősödik.“ 1942 márciusától kezdve az ipar teljesítményei nálunk gyorsan emelkedtek és a hátszág növekvő mértékben kezdte ellátni a hadsereget a szükséges felszereléssel. A szovjet harcok már a moszkvai csatában megkóstolták az ellenség feletti győzelem édességét. A német hadsereg „legyőzhetetlenségének“ dicsfénye véglegesen letűnt. Népünk óriási kitartása, a bolsevik párt vezető és irányító ereje, a nagy szovjet hazaszeretet, az ellenség feletti győzelemnek titáni akarata biztosították a Szovjetunió nemzetei összes

erőinek összpontosítását a döntő csapásra és az ellenség Sztálingrád alatti szétzúzására.

Az 1942—1943-ban vívott sztálingrádi csata a bekerítési manővernek eddig még soha nem látott mértékben való megvalósítása által domborodik ki. Két német hadsereget — a 4. páncélos és a 6. táborigadsereget — kerítettünk be és semmisítettünk meg teljesen Sztálingrád alatt.

Ebben a hadműveletben, ugyanígy a Nagy Honvédő Háború következő, egyéb nagy hadműveletei során, sikeresen, tökéletes és kiforrott formában valósította meg a szovjet hadvezetés a nagy ellenséges csoportok bekerítését és megsemmisítését célzó hadmozdulatot.

Hogy a Sztálingrád alatt vívott gigászi csata méreteit világosabban elképzelhessük, elég azt megemlíteni, hogy egy, közel 650 kilométer kiterjedésű arcvonalon zajlott le. Támadásunk kezdetén az átkarolási ütőcsoportjaink — a Sztálingrádi és a Délnyugati Front — közötti távolság 250 kilométert tett ki, a bekerítés gyűrűjének kerülete pedig 175 kilométert ért el. A csapást az egész hadműveleti mélységre szabták meg: a Délnyugati Front számára — körülbelül 150 kilométerben, a Sztálingrádi Front számára — 120 kilométerben. A csatában mindkét fél részéről több mint 1 millió 200 ezer ember vett részt. Amint Sztálin elvtárs megjegyezte, „Sztálingrád volt a német fasiszta hadsereg alkonya. A sztálingrádi csata után, mint ismeretes, a németek nem tudtak többé magukhoz térni.”⁹ A Sztálingrád alatti csata a második világháború egész menetének gyökeres fordulatát jelentette. Ezen csata idején katasztrófális vereséget szenvedtek és teljesen szétzúztuk a román, olasz és magyar hadseregeket, melyeket Hitler a szovjet-német arcvonalra dobott át. Kétségen kívül áll, hogy Olaszország kiválását a háborúból, mely 1943 szeptemberében következett be, a Szovjet Hadsereg Sztálingrád alatti győzelme készítette elő. A doni sztyeppe kiterjedt rónáin törést szenvedett a fasiszta blokk „tengelye”.

A Szovjet Hadsereg győzelme elterelte a „tengely” országainak Szuezi elleni csapását és megnyitotta háborús szövetségeseinknek az utat Törökországba. A németek Sztálingrád alatti szétzúzása után Japán és Törökország vezetői kénytelenek voltak a Szovjetunió elleni fellépés gondolatáról teljesen lemondani, melynek eldöntését e csata kimenetelétől tették függővé.

A sztálingrádi csata volt a második világháború fordulópontja. Országunkban, közvetlenül a sztálingrádi német-fasiszta csoport felszámolása után megindult az ellenség tömeges kikergetése a szovjet földről.

A sztálingrádi csata, óriási nemzetközi jelentősége mellett, a szovjet hadművészet csúcspontját is jelentette. Erre a hadműveletre jellemző a főcsapás irányának ügyes kiválasztása, túlerőknek és eszközöknek ebben az irányban való összpontosítása és a csapás időpontjának kiválasztása. Döntő ellentámadásba akkor mentek át a szovjet csapatok,

⁹ Ugyanott. 108. o.

amikor az ellenség sztálingrádi támadásának dinamikus ereje kiapadt és képtelennek bizonyult mind a támadás továbbfejlesztésére, mind az arcvonalán óriási kiterjedésben szétszórt erőinek valamennyire is tartós fedezésére. Elesen észrevehetővé vált a kellő számú tartalékok hiánya — a német stratégia egyik szervei hibája.

A sztálingrádi csatában teljes erejével megmutatkozott a szovjet hadtudomány minden fölénye. A sztálingrádi, moszkvai, kurszki és a többi csatákban is az ellenséget nemcsak Fegyveres Erőink győzték le, hanem az egész szovjet nép, mely teljes erejét és figyelmét arra összpontosította, hogy feladatának az ellenség széttűzésével és megsemmisítésével eleget tegyen.

A sztálingrádi csata eredményeként a Szovjet Hadsereg határozottan a manőverező harcászatra tért át, melyet Sztálin elvtárs dolgozott ki és mely a Nagy Honvédő Háború következő hadműveleteiben további fejlődésen ment át.

A bekerítési manőver megvalósításánál a sztálingrádi csata idején nagy szerepet játszottak a szovjet páncélos és gépesített magasabb egységek. Ezek az egységek csapataink bekerítő csoportosításai előtt haladtak és bezárták a bekerítés gyűrűjét.

A sztálingrádi csata volt az alapja az összes, ellenséges csoportok bekerítését célzó hadműveleteknek, melyeket a háború következő éveiben sikeresen valósítottunk meg. Ilyenek voltak a korszuny—sevcsenкои hadművelet, — mely Sztálin elvtárs megállapítása szerint egy „második Sztálingrád” — továbbá a vityebszki, bobrujszki, minszki, jassyikisinyevi, keletporoszországi, berlini és egy sor egyéb hadművelet.

Sztálingrádtól kezdve, a nagy ellenséges csoportok bekerítését és felszámolását célzó hadműveletek szinte törvényszerű jelenséggé váltak, melyek hozzátartoztak a Szovjet Hadsereg hadművészetéhez. Sztálin elvtárs ezekről a következőket állapította meg: „Nem tekinthetjük véletlennek azt aényt, hogy a Vörös Hadsereg a szovjet földet nemcsak megszabadítja az ellenségtől, de nem is engedi ki élve országunkból: olyan komoly hadműveleteket hajt végre az ellenséges hadseregek bekerítése és felszámolása terén, amelyek a hadművészet mintaképeül szolgálhatnak.”¹⁰

Sztálingrád alatt valósította meg a Szovjet Hadsereg a Nagy Honvédő Háború idején második stratégiai ellentámadását. Ez abban különbözik a Moszkva alatt végrehajtott ellentámadástól, hogy — először: a sztálingrádi ellentámadás a Szovjetunió jelentősen megnőtt hadi gazdasága alapján zajlott le, másodsor: 1942 végén részünkre a manőver döntő formájához — az ellenség teljes bekerítéséhez — sokkal kedvezőbb feltételek adódtak, és harmadszor: hogy Sztálingrád alatt 1942 november 19-én egyszerre kezdődött meg a döntő ellentámadás. Ezt közvetlenül nem előzték meg ellencsapások, mint ahogy az Moszkva

¹⁰ Ugyanott, 87—88. o.

alatt történt. Az ellentámadásra való átmenetet előkészítő ellencsapásokat valamivel korábban hajtották végre.

A szovjet hadművészet szempontjából alapvető volt a sztálingrádi csatában a ragyogó, az addigiakkal össze sem hasonlítható bekerítési manőver megvalósítása. Sztálingrád szinte megnyitotta a hasonló típusú hadműveletek sorozatát, melyeket a Szovjet Hadsereg a háború következő időszakában sikeresen hajtott végre. De az összes következő hadműveleteknek megvolt a maga sajátossága. Az 1944-ben végrehajtott, bekerítést célzó hadműveletek többségét rendkívül rövid idő alatt hajtották végre. Ebben a szovjet hadművészet további fejlődése mutatkozott meg.

1945-ben a németek, azzal a céllal, hogy támadó csoportjaink hatalmas ékjét széthasítsák, gyakran önmaguktól maradtak bekerítésben, de rendszerint az elképzelésükkel ellentétes eredmény keletkezett, sikert nem értek el. A szovjet csapatok parancsnoksága az ellenség bekerített csoportjai megsemmisítésének feladatát a második és a harmadik lépcsőre bízta, a csapatok főerői pedig lendületesen és megállás nélkül haladtak előre, hogy főfeladatukat teljesítsék, — hogy a fasiszta fenevadát saját barlangjában megsemmisítve, a háborút gyorsan befejezzék.

Mint újdonság mutatkozott a Nagy Honvédő Háborúban végrehajtott bekerítő hadműveleteinknél a hadműveleti biztosítás. Ezt rendszerint kétféleképpen valósítottuk meg: azáltal, hogy maguk a bekerítő támadó csoportok erejüknek egy részét a szárnyakra különítették ki, egy biztosító arcvonal képzése érdekében, valamint az ellenség azon csoportjaira mért csapásokkal, melyek kívülről jövő támadásukkal igyekeztek a bekerített csoportot felszabadítani. A legtöbb esetben a hadműveleti biztosítást mindkét eljárás összekapcsolásával valósítottuk meg.

A Szovjet Hadsereg harmadik stratégiai hadműveletét 1943 július—augusztusában hajtotta végre. Ez a hadművelet a frontok és a frontcsoportok hadműveleteinek komplexumából állt és a Nagy Honvédő Háború történetében a kurszki csata néven szerepel. A kurszki csata a német-fasiszta hadsereget, mint ahogy Sztálin elvtárs megjegyezte, katasztrófa elé állította. Ennek a csatának a méretei rendkívül nagyok voltak. Kezdetét vette csapataink hadászati védelmével a kurszki kiszögélés ívében, utána a Szovjet Hadsereg ellentámadásává fejlődött, mely általános stratégiai támadássá alakult át.

A kurszki csatában mindkét oldalon a csapatok milliós tömegei vettek részt, valamint óriási mennyiségű harceszközök. A mi részünkről az orél—kurszki irányban a Nyugati, Brjanszki és Központi Front csapatai működtek; a bjelgorod—harkovi irányban pedig a Voronyezsi, a Sztjeppei és a Dél-Nyugati Front csapatai. Az ellenség részéről ebben a csatában Központi és Déli Csoportosításának csapatai vettek részt. A hadműveletek óriási területen zajlottak le.

A kurszki csata egyik sajátossága abban állt, hogy a szovjet csapatok védelmével kezdődött a kurszki kiszögélés íve mentén és pedig stratégiai jelentőségű védelemmel. De ennek a védelemnek végered-

ményben, először kisegítő jelentősége volt az előkészítés alatt álló ellentámadáshoz viszonyítva, másodsor pedig haditechnikai vonatkozásban a védelem megszervezése példájának látszott. A védelem műszaki-technikai vonatkozásban tökéletes, mély, harcokosi és légitámadás ellen, valamint a tűzrendszer szempontjából jól volt biztosítva és feltöltötték nagyon aktív — ellenlökésekből és ellencsapásokból összetevődő — hadműveletekre előkészített csapatokkal. Maga a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása foglalkozott ennek a védelemnek megszervezésével, amennyiben kiadta az alapvető vezetési utasításokat.

Egy ilyen védelem megszervezése meghozta a megérdemelt eredményt. A németek képtelenek voltak még csak harcászati mélységét is áttörni, kimerítették erőiket és maguk mentek át ezután védelmi műveletekre, mely állapotból azután már nem szabadultak, egészen a háború végéig.

Az ezután következő ellentámadás, a Nagy Honvédő Háború harmadik stratégiai ellentámadása, logikusan mutatta meg a szovjet hadművészet további emelkedését. Az ellentámadás frontméretű hatalmas ellencsapással kezdődött, de fejlődésének folyamán általános támadássá alakult át. A kurszki csata eredményeként a német-fasiszta csapatok kénytelenek voltak az egész arcvonalon védelemre áttérni és a valóságban lemondtak arról a gondolatról, hogy támadásukat megismételjék, hasonlóan, mint ahogy az Moszkva és Sztálingrad alatti támadásuknál történt. Az 1943-as év volt, mint ahogy azt Sztálin elvtárs mondta, „a fordulat éve a Honvédő Háborúban“.

Az 1943. évi hadjáratnak majdnem minden hadművelete az ellenség idejében előkészített és mélyen lépcsőzött védelmének áttörésével kezdődött. Ezt a feladatot hadseregünk az összes fegyvernemek egyesített erőfeszítésével hajtotta végre, amiben a tűzérség — a Szovjet Hadsereg fő ütőereje — döntő szerepet játszott. A Kubánban 1943 tavaszán vívott elkeseredett harcokban kiharcoltuk a helyi légifölényt. A kurszki csatában repülőink légiuralma véglegesen megerősödött az egész stratégiai arcvonalon. Az oreli és a belgorod—harkovi hadműveletben, melyek a kurszki csata alkotórészeit képezték, sikeresen megoldottuk olyan támadó csoportok létrehozásának kérdését, melyeknek feladata az volt, hogy a főirányokban működjenek és csapásokat mérjenek a frontok és a hadseregek érintkezési szárnyaira.

A kurszki csatában harcokosi csapataink hatalmas magasabb egyégei vettek részt, melyek megmutatták, hogy képesek harctevékenységek végrehajtására mind támadásban, mind védelemben.

A kurszki csata folyamán, úgyszintén az 1943. év egész nyári-őszi hadjáratában a Szovjet Hadsereg csapatainak jelentős számú vízi akadályon kellett erőszakos átkelést végrehajtania. A támadó harcnak ezt a változatát csapataink tökéletesen elsajátították. A főfeladat az volt, ne adjunk az ellenségnek lehetőséget arra, hogy megerősítse magát új állásaiban, valamint hogy a váratlanság tényezőjét felhasználva, erő-

szakkal lépünk át a folyón és megerősítjük magunkat a túlsó partján azzal a céllal, hogy az elfoglalt hídfőket a támadáshoz felhasználjuk. Ezt a feladatot csapataink ragyogóan oldották meg.

Az oreli és belgorod—harkovi hadműveletben széles körben alkalmazták az átkarolásokat és megkerüléseket, a belgorod—harkovi hadműveletben az ellenséges arcvonal szétszakítását az akkori időnek megfelelő maximális hatással hajtották végre. Amikor parancsnokságaink merész manővert terveztek, azt mind technikai eszközökkel, főleg pedig idejében harcba vetett nagy tartalékokkal biztosították.

Ha most az 1944. évi kimagasló hadműveleteinek gazdag tapasztalatai felé fordulunk, akkor azokban a méreteknél további növekedését és a harc új formáinak alkalmazását látjuk.

Az 1944. év hadműveletei döntőek voltak a német-fasiszta fegyveres erők szétzúzása szempontjából. „A tíz megsemmisítő csapás, — mondta Bulganyin elvtárs — melyeket a Szovjet Hadsereg 1944-ben a német-fasisztákra mért és melyeket népünk sztálini csapásoknak nevezett el, döntőek voltak a német fegyveres erők szétzúzása szempontjából. A szovjet csapatok felszabadították földünket a német-fasiszta bitorlólóktól és átvitték a hadműveleteket a Szovjetunió határain túlra.”¹¹

Az 1944. év hadjáratában már az első három sztálini csapás, melyeket Leningrád és Novgorod, a Jobbparti Ukrajna és a Krim területén mértünk, előre megszabta a második világháború kimenetelét. A Szovjet Hadsereg megmutatta, saját erejéből képes arra, hogy a fasiszta Németországot véglegesen szétzúzza és Európát a fasiszta iga alól felszabadítsa. Mint ismeretes, ez a körülmény készítette Angliát és az USA-t, — melyeknek reakciós körei nemcsak hogy szándékosan késleltették a második front megalkotását, hanem igyekeztek Németországgal még tárgyalásokat is kezdeni egy külön békéről — hogy az európai kontinensre való behatolásával siessen, hogy megakadályozzák a Szovjet Hadsereg mély benyomulását Nyugat-Európába.

A második front megalkotása Európában, nem vezetett gyökeres változáshoz a második világháború frontjainak helyzetében. „...A német parancsnokság — mint ahogy Bulganyin elvtárs megjegyezte — a háború végéig főerőt nemcsak megtartotta a Szovjet Hadsereggel szemben, hanem még meg is erősítette, az angol-amerikai csapatok előtti arcvonalának gyengítése árán.”¹²

A továbbiakban az 1944. év hadműveletei nem kevésbé voltak elkeseredett jellegűek, mint a háború megelőző éveiben. De a Szovjet Hadsereg ezeket a hadműveleteket 1944-ben a gazdasági, erkölcsi-politikai és a hadi-potenciál még jobban megnövekedett bázisán hajtotta végre. A Szovjet Hadsereg támadásában 1944-ben a következő sajátosságokat látjuk: a januárban kezdődő hadműveleteket nem szakították félbe az év végéig. Emellett azokat még nagyobb méreteknél,

¹¹ Bulganyin, i. m. 10. o.

¹² Ugyanott.

a csapatok és a harceszközök óriási tömegei részvételével hajtották végre. A háború megelőző időszakának hadműveleteitől a támadás még fokozottabb lendületével különböztek.

Igy az 1., 2., 3. és 4. Ukrán Front 1944 február—márciusában végrehajtott hadműveletei (második sztálini csapás) egy 1300 kilométer kiterjedésű sávban bontakoztak ki és ezeket német-fasiszta csapatok felett aratott nagy győzelmek tették emlékezetessé. Csak az 1. Ukrán Front támadásának eredményeként a németek március 4-től 31-ig halottakban és foglyokban 208 ezer katonát és tisztet vesztek, továbbá körülbelül 2200 harcokocsi és rohamlöveget, több mint 7 ezer löveget és óriási mennyiségű más hadfelszerelést.

A Belorusszia felszabadítását célzó hadműveletnél (ötödik sztálini csapás) a szovjet csapatok egy, több mint 700 kilométer kiterjedésű sávban fejlődtek fel s a csapás mélysége több mint 600 kilométert tett ki (Zslobintól Varsóig). Ezeknél a hadműveleteknél, melyeket egyidőben négy front (az 1., 2. és 3. Belorussz és az 1. Balti Front) hajtott végre, mindkét fél részéről a csapatok milliós tömegei vettek részt nagymennyiségű hadfelszereléssel. A harcok egy hónapja alatt a németek Belorussziában halottakban és foglyokban több mint 540 ezer katonát és tisztet vesztek. Az ellenség üldözésénél csapataink fokozták a támadás lendületét és időnként naponta több mint 30 kilométeres utat tettek meg. Az 1. Ukrán Front Ivov—szandomiri hadművelete (hatodik sztálini csapás) egy, több mint 400 kilométeres sávban fejlődött ki, a csapásnak majdnem 300 kilométeres mélysége mellett (a visztulamenti szandomiri hídfőig).

Ugyanilyen nagy volt a többi hadművelet mérete és üteme is. A jassyi-kisinyevi hadművelet augusztus 20-án kezdődött és szeptember 5-én fejeződött be. Ez eredményezte a német „Dél-Ukrajna”-csoport teljes szétzúzását, mialatt az előnyomulás üteme a napi 30 kilométert is túlhaladta.

Az 1944. évi hadjáratban a tíz sztálini csapás mindegyikének megvolt a hadműveleti és stratégiai eredménye. Így a második sztálini csapás eredményeként felszabadult a Jobbparti Ukrajna és kedvező feltételek adódtak a következő csapások számára. Ezeket a csapásokat (hetedik és kilencedik) augusztus—októberben hajtották végre és azok a szovjet—német arcvonal déli szárnya egész helyzetének megváltozásához vezettek. Romániát és Bulgáriát kikapcsoltuk a Németország oldalán viselt háborúból, úgyhogy fegyvereiket Németország ellen fordították. Később kivontuk a Németország oldalán viselt háborúból Magyarországot. A Szovjet Hadsereg történelmi felszabadító misszióját teljesítve, a fasiszta járom alól felszabadította a jugoszláv népet. A Szovjet Hadsereg győzelmei gyökeresen megváltoztatták az egész helyzetet a Balkánon.

Különösen nagy volt az ötödik sztálini csapás — az 1944. év egyik főhadjárata — eredménye. A Szovjet Hadsereg hatalmas támadásának eredményeként a német csapatok arcvonala ténylegesen szét volt vágva. Csapataink, melyek elérték a Visztulát, és a Nyement, kedvező had-

műveleti feltételeket teremtettek támadásukhoz a berlini stratégiai irányban és Kelet-Poroszország felé. 1945 januárjában a Szovjet Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása főfigyelmét a berlini irányra és Kelet-Poroszországra összpontosította. Ennek következtében az 1944. évi, Bjeloruszsiában végrehajtott hadműveletek és az 1945. évi hadműveletek között a legszorosabb kölcsönhatás állt fenn: egyesítve voltak a Szovjet Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnokának általános stratégiai elképzelése szerint. Ugyanazt láthatjuk más hadműveletek példáján is.

A Szovjet Hadsereg 1944. évi támadásánál a szovjet hadművészet még magasabb fokot ért el. A szovjet hadművészet egyik megnyilvánulását az ellenség arcvonalának különböző időpontban történő áttörésére irányuló taktikájában látjuk. Ilyesmi még nem fordult elő az 1941—1943-as években.

Az 1944. év hadműveleteinek tanulmányozásánál szembeűnik egy rendkívül fontos körűlmény: a sztálini csapásokat a teljes stratégiai arcvonalon egymással ellentétes irányokban hajtották végre. Az első csapást Leningrád és Novgorod alatt mérték, vagyis országunk északnyugati részén; a másodikat és a harmadikat — délen; a negyediket — újból északnyugaton; az ötödiket és hatodikát — a stratégiai arcvonal közepén; a hetediket és nyolcadikat pedig újból a stratégiai arcvonal ellentétes szárnyain; ugyanigy jártak el az utolsó két sztálini csapásnál.

A különböző időben csapások ezen sorrendjének az volt az előre meghatározott célja, hogy: először, megfosztottuk a német parancsnokságot attól a lehetőségtől, hogy csapásaink irányát idejében megállapíthassa, másodsor, amikor a németek észrevették csapásunkat, akkor kénytelenek voltak időt és erőt veszíteni csapataik átcsoportosítására, melyek rendszerint elkéstek onnan, ahol csapataink az egyik vagy a másik csapást mérték. Ugyanabban az időben pedig az ellenségre a Szovjet Hadsereg új csapásai zúdultak.

A frontok, valamint a frontcsoportok hadműveleti keretein belül a szovjet parancsnokság sikeresen valósította meg az ellenség védelmének eygidőben való áttörését az arcvonal több szakaszán egyszerre. Igy például Belorussziában az áttörést eygidőben hat szakaszon hajtottuk végre. Az ilyenfajtájú hadműveletek megfosztották az ellenséget attól a lehetőségtől, hogy tartalékaival az egyik vagy a másik front, illetve frontcsoport keretein belül manőverezhessen.

Az 1944. év hadműveleteinél a szovjet csapatok ragyogó eredménnyel oldották meg az ellenség üldözését. Az üldözést az adott ellenséges csoport végleges szétzúzásaig folytatták. Döntő szerepet játszottak ennél az elöretolt osztagok és külön e célra összeállított hatalmas üldöző osztagok, melyek némelykor a főerőktől közel 100 kilométeres távolságra mentek előre. Az üldözés feladata abban áll, az ellenséget fosszák meg attól a lehetőségtől, hogy a közbeeső terepszakaszokon védelmét megszervezhesse. Ezt pedig 1944-ben teljesen elérték. A Szovjet Had-

sereg 1944. évi hadműveletei eredményeként a németeket földünkről örökre kikergettük, miközben veszteségeik 136 hadosztályt tettek ki. A Szovjet Hadsereg a hadműveleteket több szakaszon áthelyezte az ellenség területére.

A szovjet parancsnokság az összes hadműveletek végrehajtásánál sikeresen oldotta meg a túlerők összpontosításának feladatát a főcsapás irányában. Erőviszonyaink a főirányban rendszerint három-négyszeresen felülmúlták az ellenség erejét mind élő erőkből, mind harceszközökben. Néhány hadműveletnél az erőfölény a szó szoros értelmében tízszeres volt.

Az 1945. év a Szovjet Hadsereg még nagyobb szabású hadműveleteivel tünik ki. Ilyenek voltak az 1. Belorussz és az 1. Ukrán Front hadműveletei a Visztula és Odera között január—februárban, a 2. és 3. Belorussz Front hadműveletei Kelet-Poroszországban 1945 január—májusban, a bécsi és a kelet-pomerániai hadművelet és végül a berlini hadművelet, mely véglegesen betetőzte a Szovjet Hadsereg győzelmét a hitleri Németország felett. A felsorolt hadműveletek közös sajátossága abban állt, hogy a Szovjet Fegyveres Erők támadása 1945-ben olyan körülmények között zajlott le, amikor fölénybe jutottunk az ellenség felett, mégpedig nemcsak a főcsapás irányában, hanem túlnyomó fölénybe az egész arcvonalon is erőkből és eszközökben egyaránt, ami a háború állandóan ható tényezői továbbfejlődésének eredményeként mutatkozott meg. Az 1945. évi hadjárat második sajátossága abban állt, hogy a németek 1944-ben a Szovjet Hadsereg csapásai alatt elveszítették összes szövetségeseiket és egyedül maradtak. A harmadik sajátosság az volt, hogy a Szovjet Hadsereg 1945-ben támadását nem saját területéről kezdte meg, — mint ahogy az a háború megelőző éveiben volt — hanem a velünk szövetséges államok — Lengyelország és Csehszlovákia — területéről és magának Németországnak a területéről. Végül a negyedik sajátosság abban állt, hogy a Szovjet Hadsereg 1945-ben támadásba ment át egyszerre a stratégiai arcvonal egész hosszában; ez a Nagy Honvédő Háború megelőző hadjárataiban még nem fordult elő, a csapásokat eleinte külön irányokban mérték és azokat csak a továbbiakban szélesítették ki úgy, hogy a stratégiai arcvonal tekintélyes részét foglalták el, mint ahogy az például 1943-ban történt, vagy pedig az egész stratégiai arcvonalat, mint ahogy az 1944-ben volt.

1945-ben a Szovjet Hadsereg támadása Sztálin elvtárs parancsára nem január 20-án kezdődött, mint ahogy azt tervbevétték, hanem január 12-én, abból a célból, hogy az amerikaiknak és angoloknak segítséget nyújtsunk, akik a németek által 1944 decemberében az Ardenneknél végrehajtott ellentámadás következtében nehéz helyzetbe kerültek. Három nap alatt, január 12—14-én mozgásba jött az egész óriási arcvonal — Kelet-Poroszország északi határaitól Lengyelország déli határáig — és kibontakozott a 3., 2. és 1. Bjelorussz és az 1. Ukrán Front hatalmas támadása, mialatt a 4., 2. és 3. Ukrán Front folytatta még 1944-ben megkezdett támadását.

A Szovjet Hadsereg 1945. évi támadásáról Sztálin elvtárs 1945 február 23-i 5. számú parancsában a következőket írta:

„Ez év januárjában a Vörös Hadsereg a Balti-tengertől a Kárpátokig terjedő egész fronton páratlan erejű csapásokat mért az ellenségre. 1200 kilométer szélességben áttörte a németek évek során kiépített hatalmas védelmi rendszerét.”¹³

Az 1945. év támadó hadműveleteiben óriási mennyiségű hadfelszerelés és a csapatok milliós tömegei vettek részt. A berlini hadművelet idején az ellenségre 5300 szovjet harckocsi, 8400 repülőgép, 41 ezer mindenféle űrméretű löveg és aknavető zúdított csapást. A fényszórók százai irányították fénykévéiket az ellenségre, megvakítva őket és megvilágítva a szovjet csapatok útját. A Szovjet Hadsereg Berlin alatt a német csapatok félmilliónyi csoportját mesterien hasította szét két részre és gyorsan megsemmisítette.

Ugyanilyen sors érte a németek kelet-poroszországi csoportját, úgyszintén a Pomerániában lévő, a Bécs alatti és a Csehszlovákiában lévő csoportjaikat is. A szovjet csapatok csapásai alatt a német-fasiszta csapatok óriási veszteségeket szenvedtek: Kelet-Poroszországban több mint félmillió embert vesztek, Berlin alatt és Berlinben ugyanannyit. Csak az 1. Ukrán Front Sziléziában végrehajtott hadművelete első szakaszának eredményeként a német veszteségek 244 ezer katonát és tisztet tettek ki halottakban és foglyokban, valamint óriási mennyiségű hadfelszerelést.

A szovjet csapatok rendkívül gyors ütemben hajtották végre támadásaikat. Így a Visztula—Odera menti hadművelet idején az 1. Belorussz Frontnál ez az ütem naponta 35—40—45 kilométert ért el.

Míg 1941—1942-ben a Nagy Honvédő Háború döntő hadi eseménye a Moszkva alatti csata volt, 1942—1943-ban a sztálingrádi csata, 1943-ban a kurszki csata, 1944-ben a tíz sztálini csapás, 1945-ben a fő hadművelet a berlini volt.

A németek minden figyelmüket, erőiket és eszközeiket Berlin szívére védelmére összpontosították, mialatt gondoskodtak mind a városnak, mind a város megközelítési vonalainak erős védelméről. A hitleri főkolomposok a nemzetközi politikai helyzet javukra történő megváltozásával számoltak. Rendszabályok egész sorát foganatosították, hogy az Egyesült Nemzetek koalíciójában szakadást idézzenek elő. A németek a következő jelszót dobták be: „Jobb Berlint az amerikaiaknak átadni, mint oda az oroszokat beengedni”.

A hitleri Németország vezetői az angol-amerikai parancsnoksággal igyekeztek tárgyalásokat indítani egy külön béke ügyében. A maga részéről az angol-amerikai parancsnokság is szerette volna Berlint előbb elfoglalni, mint a mi csapataink és ebből a célból rendszabályok egész sorát foganatosította.

¹³ Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról, 172. o.

A Szovjet Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnoksága, mely számolt a kialakult katonai-politikai helyzettel, elhatározta, hogy az ellenségre rövid időn belül döntő csapást fog mérni. Berlin mind a szovjet, mind az angol-amerikai parancsnokság stratégiai erőfeszítéseinek hatáskörébe tartozott, de a Szovjet Fegyveres Erők túlyomó fölényben voltak.

A berlini hadművelet 1945 április 16-án kezdődött. A mi részünkről abban a 2. és 1. Bjelorussz és az 1. Ukrán Front csapatai vettek részt. Elkeseredett harcok után áttörtük a németek Berlin alatti védelmét és már április 21-én megkezdték a szovjet csapatok az ostromot, május 2-án reggel pedig teljes győzelmünkkel véget ért az ütközet. Az elkeseredett harcok eredményeként a német-fasiszta csapatok, melyek Berlin helyőrségét képezték, nem bírtak tovább ellenállni és kapituláltak. 1945 május 8-án feltétel nélkül megadta magát a fasiszta Németország.

A berlini hadműveletben megnyilvánultak a szovjet hadművészet új eredményei: a németek rendkívül hatalmas és idejében előkészített védelmének áttörése, mely 100 kilométeres mélységre terjedt; két nagy ellenséges csoport bekerítését és teljes felszámolását célzó manőver ügyes megvalósítása; a tüzérség, a légierők és a harckocsik mesteri alkalmazása; a rohamcsoportok és rohamosztagok kiváló működése, melyek az ellenség városon belüli védelmét letörték.

A szovjet hadművészet, mely ragyogóan oldotta meg a korszerű támadó és védelmi hadműveletek alapvető kérdéseit, új módon oldotta meg a Fegyveres Erők összes fajtái és fegyvernemei együttműködésének problémáját is, mind a harcban, mind a hadműveletek alatt. Különösen ki kell emelni, hogy Fegyveres Erőink kimagasló hadműveletei a szárazföldi csapatok, a Haditengerészeti Flotta és a Légierők egységeivel való szoros együttműködésben zajlottak le; tetteiket a Nagy Honvédő Háború történetének sok ragyogó oldalán megörökítették. Ez az együttműködés mind harcászati, mind hadműveleti, mind hadászati méretekben megvalósult. A Krim felszabadítását célzó hadműveletet 1944 április-májusában és a németek szétzuzását Pecsenga területén, ugyanannak az évnek októberében, a Szovjet Hadsereg a Haditengerészeti Flottával való szoros együttműködésben hajtotta végre. A Szovjetunió Haditengerészeti Erői nagy szerepet játszottak más hadműveleteknél is, különösen a Távol Keleten, a japán imperialisták ellen.

A szovjet csapatok hadműveletei a Távol Keleten, melyek 1945 augusztus 9-én kezdődtek, egybeolvadtak a Szovjetunió Fegyveres Erői három fajtájának — a szárazföldi csapatoknak, a Légierőknek és a Haditengerészeti Flottának — egyesült stratégiai hadműveletében és szeptember 2-án az imperialista Japán hadseregének teljes szétzuzásával, valamint annak feltétel nélküli kapitulációjával nyertek befejezést. Japán kvantungi hadserege ebben a rövid időszakban 674 ezer katonát és tisztet veszített halottakban és foglyokban. A Szovjet Fegyveres Erők 60 milliónyi lakosságot szabadítottak fel a japán iga alól. Az imperialista Japán szétzuzása a második világháború végét jelentette.

A Szovjet Hadsereg hadműveleteinek megvalósításában óriási szerepet játszott azok gondos előkészítése. Kiterjedt ez az anyagi-műszaki, a politikai és közvetlenül a katonai vonalra. Olyan hadműveletek anyagi előkészítése, mint a moszkvai, a sztálingrádi, a kurszki és mások, valóban egész országunk, egész szovjet népünk közös ügye volt.

A hadműveletek politikai előkészítésére vonatkozólag mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy azok szocialista Hazánk erkölcsi-politikai fejlettségének szilárd alapjára támaszkodtak.

A hadműveletek politikai előkészítése vörös fonalként húzódik végig a hadműveletek egész tartalmán. A Szovjet Hadsereg politikai szervei és pártszervezetei, kik a párt akaratát teljesítették, óriási munkát végeztek a csapatok harci szellemének emelésénél és a támadási lendület nevelésénél. A kommunisták és a komszomolcok a szovjet harcosok első soraiban haladtak és példaképpül szolgáltak merészség és hősiesség, valamint a Haza önfeláldozó szolgálata tekintetében. Élenjáró szovjet harcosok — katonák és tisztek — egészítették ki a háború éveiben bolsevik pártunk sorait. A berlini hadművelet idején, közvetlenül a támadás előtt, néhány ezer harcos jelentkezett a pártba való felvételre. Számptalan ilyen példa volt.

„Míg a háború előtt, — mondta Malenkov elvtárs, — a pártnak 3,800.000 tagja és tagjelöltje volt, jelenleg soraiban 6,300.000 embert számlálunk. A párt állományának körülbelül a felét azok a kommunisták alkotják, akik a SzK(b)P-ba a háború alatt és az azt követő időben léptek be.

Ilyen viharos létszámnövekedést pártunk nem ismert történetének egész folyamán. A belépők túlnyomó többsége Hazánk halálos veszedelmének időszakában jött hozzánk, vagyis ez azt jelenti, hogy a pártba a nép legszilárdabb elemei léptek be.¹⁴

A Szovjet Hadsereg és Flotta megdönthetetlen erejének alapforrását szovjet állami és társadalmi rendszerünk és szocialista államunk hatalma képezi. Ezt az alapforrást a szovjet hazafiság, a szovjet harcosok magas erkölcsi tulajdonságai és ami ebből következik — a harc-edzettség, a határozottság és csapataink magas harcképessége alapozta meg. A hadsereg erkölcsi szelleme egyike azoknak a sarokköveknek, melyekre a hadvezér felépíti hadműveleti-hadászati elképzelését. Hadseregünk erkölcsi szellemét magának a hadseregnek a lényege szabja meg, mint egy újtípusú hadseregé, amely teljesen különbözik a világon bármikor is létezett hadseregektől és amely hivatva van szocialista Hazájának megvédésére. Hadseregünk igazi népi hadsereg, országunk népei közötti testvériségnek és barátságának hadserege, az ő szabadságukat és függetlenségüket védelmező hadsereg. A szovjet harcosok

¹⁴ G. Malenkov: Az Összszövetségi Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottságának működéséről. Gyűjtemény. Néhány kommunista párt képviselőjének Lengyelországban 1947, szeptember végén tartott tájékoztató értekezlete, Goszpolitizdat, 1948, 144—145. o. (oroszul.)

forró hazafias érzelmei, határtalan szeretetük Hazájuk iránt, hűségük Lenin—Sztálin pártjának ügye iránt világosan kifejezésre jutottak a tömeges hősiességben, mely csak a mi hadseregünknel — a szocialista állam hadseregénél — található meg.

Fegyveres Erőink erejének és hatalmának forrását a bolsevik párt — az idegen bitorlók elleni össznépi harc lelkesítője és szervezője — helyes vezetése képezi. A hatalmas Kommunista Párt a szovjet harcosokat Hazánk iránti határtalan szeretet és hűség szellemében nevelte, felvilágosította őket a háború értelméről és céljairól, megerősítette harci szellemüket és fegyelmiüket, beléjük oltotta a bátorságot és az ellenség iránti gyűlöletet.

A Szovjet Hadsereg hadműveleteinek sikereit az arcvonal megszakítás nélküli ellátásával biztosítottuk; elláttuk a háterszágból tartalékokkal, fegyverrel és lőszerrel, ezt háterszágunk teljes egészében biztosította. „El kell ismerni, hogy országunknak sohasem volt még oly szilárd és szervezett háterszága, mint ma.”¹⁵

Hadműveleteink sikereinek alapja a manőverezés művészete, a csapatok hadműveleti-harcászati vezetésének művészete volt, mely egybekapcsolódott az összes parancsnokok kemény akaratával a kitűzött harc feladatok véghezvitelére. A hadműveletek sikere a főcsapás irányának ügyes kiválasztásán, a fölényes erőknél és eszközöknek ebben az irányban való összpontosításán alapult; ezt pedig a felszerelés és a hadosztályok idejében történő mennyiségi és minőségi előkészítésével biztosítottuk. Végül a hadműveletek sikere a Fegyveres Erők összes fajtáinak és fegyvernemeinek — a Szárazföldi Haderőnek, a Haditengerészeti Flottának és a Légierőknek — jól megszervezett és minden részletében kidolgozott együttműködésén alapult.

Ezek a Szovjet Hadsereg által a Nagy Honvédő Háborúban végrehajtott kimagasló hadműveletek általános körvonalai. Azok megszervezése és végrehajtása a Nagy Honvédő Háború összes győzelmei elválaszthatatlanul összefüggésben állnak a nagy hadvezér, a Szovjetunió Generalisszimusa, Sztálin elvtárs nevével, aki a szovjet népnek és Fegyveres Erőinek élén állt és biztosan vezette őket az ellenséggel vívott harcban, a még soha nem látott győzelmek felé.

„Ez a mi szerencsénk — mondta Molotov elvtárs —, hogy a háború nehéz éveiben a Vörös Hadsereget és a szovjet népet a Szovjetunió bölcs és tapasztalt vezére, a nagy Sztálin vezette előre. Sztálin Generalisszimusz nevével bevonulnak hadseregünk dicső győzelmei országunk történelmébe és a világtörténelembe. Sztálin, a nagy vezér és szervező irányításával most hozzáfogtunk a békés építéshez, hogy a szocialista közösség erőinek igazi fellendülését érzjük el és hogy valóra váltsuk az egész világon barátaink legjobb reményeit.”¹⁶

¹⁵ Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról, 58. o.

¹⁶ V. M. Molotov: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, Goszpolitizdat, 1945, 18—19. o. (oroszul.)